

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Jesper Norstedt

The English Rule v. The American Rule

En komparativ studie i hur rättegångskostnader fördelas i
dispositiva tvistemål i Sverige och USA

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Joel Eriksson

Termin: HT 2017

Innehållsförteckning

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR	5
1. INLEDNING	6
1.1. SYFTE OCH PERSPEKTIV	6
1.2. FRÅGESTÄLLNING	6
1.3. AVGRÄNSNING	7
1.4. METOD	7
1.5. MATERIAL	8
1.6. DISPOSITION	8
2. THE ENGLISH RULE	9
2.1. BAKGRUND	9
2.2. HUVUDREGELN	9
2.3. KOSTNADER SOM OMFATTAS AV BEGREPPET RÄTTEGÅNGSKOSTNAD	10
2.4. SKÄLIGHETSBEDÖMNING AV RÄTTEGÅNGSKOSTNADER	11
2.5. UNDANTAG TILL HUVUDREGELN	11
2.5.1. <i>Parterna ömsom vinner och förlorar</i>	12
2.5.2. <i>Onödig rättegång</i>	13
2.5.3. <i>Försumlig processföring</i>	14
2.6. OBEMEDLADE PARTER	15
2.6.1. <i>Rättshjälp</i>	16
2.6.2. <i>Rättskyddsförsäkringar och andra rättsskydd</i>	17
3. THE AMERICAN RULE	19
3.1. BAKGRUND	19
3.2. HUVUDREGELN	19
3.3. UNDANTAG TILL HUVUDREGELN	20
3.3.1. <i>Lagstiftade undantag</i>	20
3.3.2. <i>Undantag i praxis</i>	21
3.4. SKÄLIGHETSBEDÖMNING AV OMBUDSKOSTNADER	22
3.5. OBEMEDLADE PARTER	23
3.5.1. <i>Legal aid</i>	23
3.5.2. <i>Contingency fees</i>	24
4. ANALYS	25
4.1. ALLMÄN KOMPARATIV DEL	25
4.2. FÖR- OCH NACKDELAR MED DE OLIKA FÖRDELNINGSSÄTTEN	26
4.3. SOCIOEKONOMISKT PERSPEKTIV	27
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	30
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	32

Summary

In the Swedish legal system, litigation expenses are distributed according to The English Rule. The rule is that the losing party of the trial is obliged to pay the opposing party's litigation expenses, as well as its own. Distribution of litigation expenses is mainly regulated in the 18th chapter of the Code of Judicial Procedure (*rättegångsbalken*).

The English Rule is not without exceptions. There are both general and special exceptions to the rule. The general exceptions can be found in the 18th chapter of the Code of Judicial Procedure and are applicable when a party causes the opposing party economic injury by launching an unnecessary trial or by negligent litigation. An exception to the rule can also be made when both parties win and lose alternately. The special exceptions can be found in several different laws throughout the Swedish legal system and are applicable in certain situations.

The Swedish legal system has several types of support that a losing party, of lesser means, can use to help cope with litigation expenses. The Swedish government offers support for parties of lesser means called *rättshjälp*, which only aids with the losing party's own litigation expenses. However, *rättshjälp* is secondary to legal expenses insurance and other types of *rättskydd*. Legal expenses insurance is provided by private insurance companies and aids with both the losing party's own litigation expenses as well as the opposing party's expenses.

The American legal system distributes litigation expenses according to The American Rule. This means that each party pay their own litigation expenses regardless of the outcome of the trial. There are several exceptions to the rule, both in legislation and in case law. The legislated exceptions regulate certain situations, while the exceptions found in case law are more general. The exceptions found in case law allow the court to deviate from the rule under certain circumstances. For instance, the court can deviate from the rule if one

of the parties act negligent or cause the opposing party economic injury in an illicit way.

There is no equivalent to *rättshjälp* in the American legal system. However, parties of lesser means can obtain assistance through legal aid in terms of free legal advice or pro bono work. A common practice in the American legal system is contingency agreements. This means that a lawyer agrees to receive their fee in the form of a percentage of the claim that the client may or may not obtain from the opposing party.

The way the Swedish and the American legal systems distribute litigation expenses each have advantages and disadvantages. One system may be more favorable in one situation, while the other may be more favorable in another situation. Therefore, it is not possible to declare that the way one legal system distributes litigation expenses is more advantageous than the other.

Sammanfattning

I det svenska rättssystemet fördelas rättegångskostnader i tvistemål i enlighet med *The English Rule*. Huvudregeln är att den förlorande parten, utöver att denne får stå sina egna rättegångskostnader, åläggs att betala motpartens kostnader. Regler för hur rättegångskostnader fördelas i det svenska rättssystemet återfinns framför allt i 18 kap. rättegångsbalken. Till huvudregeln finns ett flertal undantag. De allmänna undantagen, som återfinns i 18 kap. rättegångsbalken, medför att avsteg ska göras från huvudregeln om en av parterna orsakar motparten skada genom en onödig rättegång eller fördyrar processen för motparten genom försumlighet. Detsamma gäller om parterna ömsom vinner och förlorar. Det finns dessutom ett flertal specialundantag, utspridda i en mängd lagar, som tar sikte på specifika situationer.

I det svenska rättssystemet finns stöd för obemedlade parter vars syfte är att minska den ekonomiska skadan ett negativt domstolsutslag kan ha på den förlorande parten. Dels finns det ett statligt stöd i form av rättshjälp. Rättshjälp beviljas enbart för en parts egna rättegångskostnader vilket innebär att parten själv måste betala motpartens rättegångskostnader. Rättshjälp är sekundärt i förhållande till rättsskyddsförsäkringar och andra rättsskydd. Rättsskyddsförsäkringar tillhandahålls av privata försäkringsbolag och ersätter såväl den förlorande partens kostnader som motpartens.

I det amerikanska rättssystemet tillämpas *The American Rule* vars huvudregel är att parterna betalar sina egna rättegångskostnader, oavsett utgången i målet. Då USA tillämpar common law bygger regleringen till stor del på praxis. Från huvudregeln finns undantag i såväl lagstiftning som praxis. De lagstiftande undantagen tar sikte på särskilda måltyper och specifika situationer. De allmänna undantagen återfinns i praxis och ger domstolen möjligheten att göra avsteg från huvudregeln om omständigheterna i målet talar för det, t.ex. om en av parterna agerar försumligt eller på ett otillåtet sätt skadar motparten ekonomiskt med sin processföring.

I det amerikanska rättssystemet finns det ingen egentlig motsvarighet till rättshjälp, däremot kan obemedlade parter erhålla hjälp via *legal aid* i form av kostnadsfri juridisk rådgivning eller pro bono-arbete. Det är dessutom vanligt att obemedlade parter ingår contingency-avtal med sitt ombud vilket innebär att ombudet får betalt i form av en procentandel av en eventuell ersättning från motparten.

Det finns för- och nackdelar med hur rättegångskostnader fördelas i både det svenska och det amerikanska rättssystemet. I en situation kan det ena systemet vara mer fördelaktigt och i en annan kan det andra systemet vara mer fördelaktigt. Det går därför inte att säga att det ena systemet är överlägset det andra.

Förkortningar

AD	Arbetsdomstolen
HD	Högsta domstolen
LSC	Legal Services Corporation
RB	Rättegångsbalk
RHL	Rättshjälpslag (1996:1619)
SCOTUS	Supreme Court of the United States

1. Inledning

Huvudregeln i svensk civilprocessrätt är att den förlorande parten i en tvist, utöver att denne får stå sina egna rättegångskostnader, åläggs att betala motpartens kostnader. Denna fördelningsmetod är Sverige långt ifrån unika med att tillämpa. I stort sett alla rättssystem världen över tillämpar någon variant av denna metod som internationellt kallas för *The English Rule*. Ett land som har valt att fördela rättegångskostnader på ett annat sätt är USA. Där är istället huvudregeln att parterna betalar sina egna rättegångskostnader, oavsett utgången i målet. Detta system kallas i den juridiska doktrinen för *The American Rule*.¹

1.1. Syfte och perspektiv

Uppsatsens huvudsakliga syfte är att beskriva hur *The English Rule* respektive *The American Rule* omsätts i praktiken i det svenska och amerikanska rättssystemet. Vidare syftar uppsatsen till att jämföra hur rättegångskostnader fördelas i de olika rättssystemen ur ett komparativt perspektiv. Uppsatsen innehåller även en undersökning av hur rättegångskostnader fördelas i det svenska och amerikanska rättssystemet ur ett socioekonomiskt perspektiv. Syftet med undersökningen är att utröna huruvida det ena systemet är mer fördelaktigt för obemedlade parter än det andra.

1.2. Frågeställning

För att uppnå syftet med uppsatsen avser jag att besvara följande frågeställningar. På vilket sätt skiljer sig det sätt vi fördelar rättegångskostnader i det svenska rättssystemet från det amerikanska rättssystemet? Är något av sätten som Sverige respektive USA valt att fördela rättegångskostnader på mer fördelaktigt för obemedlade parter än det andra ur ett socioekonomiskt perspektiv?

¹ Se Bailes (1994) s. 16.

1.3. Avgränsning

Uppsatsen kommer enbart att behandla hur rättegångskostnader fördelas i dispositiva tvistemål. Anledningen är att indispositiva tvistemål ofta har specialregler vilket komplicerar jämförelsen med det amerikanska rättssystemet. Med hänsyn till uppsatsens begränsade omfång kommer småmål och dess amerikanska motsvarighet inte att granskas. Vidare kommer uppsatsen enbart att behandla det federala rättssystemet eftersom varje enskild stat i USA har ett eget rättssystem med egna lagar och regler.

1.4. Metod

En rättsdogmatisk metod har använts för att beskriva de olika rättssystemen i uppsatsens avhandlande del. Metoden kan något enkelt beskrivas som en tolkningslära som används för att beskriva gällande rätt.² Genom användandet av metoden ämnar uppsatsen att förklara rättsreglernas uppbyggnad i de olika rättssystemen, hur de tillämpas och dess syfte.

I den analyserande delen av uppsatsen har en komparativ metod använts. Det första steget i den komparativa metoden är att isolera en funktion i de olika rättssystemen. I denna uppsats är funktionen i fråga fördelning av rättegångskostnader i dispositiva tvistemål. Nästa steg är sedan att identifiera likheter och skillnader. Vid jämförelse av en så pass liten del av rättsordningen som fördelningen av rättegångskostnader måste funktionen ses i sitt sammanhang eftersom det finns väsentliga skillnader i de svenska och amerikanska samhällena i övrigt. Enligt Bogdan räcker det inte att enbart jämföra ordalydelsen av två rättsregler ur olika rättssystem. Det krävs dessutom att den som jämför även beaktar hur reglerna tolkas, hur de faktiskt tillämpas, dess effekt i rättssystemen samt teorierna och tankesättet som ligger bakom rättsregeln.³

² Se Kleineman (2013) s. 29.

³ Se Bogdan (2013) s. 45.

1.5. Material

Materialet till den svenska delen av uppsatsen utgörs framför allt av doktrin och lagtext, även om andra källor såsom rättsfall och lagkommentarer har använts. En stor del av informationen är hämtad ur Ekelöf, Bylund och Edelstams (härefter Ekelöf m.fl.) bok *Rättegång: tredje häftet* vilken är en källa som får värderas högt eftersom författarna är erkända auktoriteter på det processrättsliga området.

Materialet för den amerikanska delen av uppsatsen utgörs främst av rättsfall från den amerikanska högsta domstolen (Supreme Court of the United States, härefter SCOTUS) samt artiklar från diverse engelskspråkiga tidskrifter. Då rättegångskostnader som huvudregel inte är en fråga för domstolen utan för parten och dess ombud utgör området endast en ytterst liten del av den amerikanska processrätten. Någon omfattande diskurs finns därför inte på området.

1.6. Disposition

Uppsatsen består av fyra stycken kapitel. I kapitel två finns en redogörelse för hur *The English Rule* tillämpas i det svenska rättssystemet. I kapitel tre behandlas *The American Rule* och hur denna fördelningsmetod omsätts i praktiken i det amerikanska rättssystemet. Kapitel två och tre utgör uppsatsens avhandlande del och är uppbyggda på samma sätt: en kort bakgrund följt av redogörelse av huvudregeln samt ett urval av undantagen till huvudregeln. Kapitel fyra utgör uppsatsens analyserande del. Kapitlet börjar med en jämförelse av hur rättegångskostnader fördelas i det svenska och amerikanska rättssystemet följt av en undersökning av hur rättegångskostnader fördelas i de olika rättssystemen ur ett socioekonomiskt perspektiv.

2. The English Rule

2.1. Bakgrund

Principen om att den förlorande parten ska ersätta motparten för dennes rättegångskostnader är inte någon ny idé. Redan under 500-talet började domare i det romerska riket ålägga parter att ersätta den andres processkostnader.⁴ *The English Rule* etablerades redan 1278 då engelska domstolar tilläts att ålägga svaranden att betala käreandens rättegångskostnader om käromålet bifölls. Sedan 1607 har de engelska domstolarna dessutom kunnat ålägga käreanden att ersätta svaranden för dennes rättegångskostnader i mål där käromålet inte bifallits.⁵

I Sverige dröjde det länge innan någon lagstiftning dök upp på rättsområdet rättegångskostnader. Såväl landskapslagarna som Magnus Erikssons landslag från 1350-talet och Kristofers landslag från 1442 saknade helt bestämmelser om rättegångskostnader i modern mening. Det är först i rättegångsordinantian som trädde i kraft 1614 som rättegångskostnader omnämns första gången i lagtext. Under tidigt 1600-talet börjar domare ålägga parter att betala den andre partens rättegångskostnader om omständigheterna talade för det. Det var dock först på 1660-talet som *The English Rule* kan sägas ha blivit huvudregeln i svensk rätt.⁶

2.2. Huvudregeln

Det är inte billigt att driva en tvistemålsprocess i en svensk domstol. Kostnaden faller på både staten och den enskilde. Statens kostnader avser bl.a. lokalkostnader och löner för såväl domare som administrativ personal. Den enskildes kostnader består framför allt av kostnader för ombud, men även kostnader som uppkommer till följd av hur parten utformar sin talan i processen. Som exempel kan tas ersättning för de vittnen som parterna åberopar i processen.⁷

⁴ Se Wildte (1931) s. 5.

⁵ Se *Fleischmann Distilling Corp. v. Maier Brewing Co.*, 386 U.S. 714 (1967) s. 717.

⁶ Se Wildte (1931) s. 29, 32, 50, 65 f; Se Häthén (2014) s. 51 f.

⁷ Se Ekelöf, Bylund och Edelstam (2006) s. 276 f.

Huvudregeln är att den förlorande parten i tvisten ska ersätta motparten för dess rättegångskostnader. Detta regleras i 18 kap. 1 § rättegångsbalken (härefter RB). Hur rättegångskostnader fördelas mellan parterna i tvistemål är dock mer komplext än så då huvudregeln har flera undantag. Regelverkets komplicerade natur är dock nödvändig. Rättegångskostnader i tvistemål blir ofta väldigt höga vilket medför en betydande ekonomisk belastning för den förlorande parten. På så vis hade rättsväsendets funktion kunnat sättas ur spel om lagstiftningen inte var flexibel i förhållande till fördelning av rättegångskostnader.⁸ För att säkerställa att rättegångskostnaderna fördelas på ett rättvist sätt ska domstolen beakta bestämmelserna i 18 kap. 1–10 §§ samt 12 och 13 §§ RB ex officio, vilket följer av 18 kap. 14 § andra stycket RB.

2.3. Kostnader som omfattas av begreppet rättegångskostnad

Enligt 18 kap. 8 § första stycket RB ska ersättning för rättegångskostnader motsvara kostnader för rättegångens förberedande, talans utförande samt arvode för ombuds eller biträdes arbete. Då dessa begrepp är relativt vaga har Processlagsberedningen exemplifierat de olika kostnaderna som kan uppstå under processen. Exempel på kostnader som uppstår under rättegångens förberedande skede är kostnader för anskaffande av bevisning och kostnader för säkerställande av parternas anspråk genom kvarstad. Kostnader som kan uppstå under talans utförande, d.v.s. under rättegången är exempelvis kostnader för upprättande av stämningar, för delgivning, parts inställelse, rättegångsavgifter samt ersättning till vittnen och sakkunniga.⁹ Kostnader hänförliga till förlikningsförhandlingar är också ersättningsgilla, även om förhandlingarna har varit fruktlösa.¹⁰

Av bestämmelsen ovan följer dessutom att rättegångskostnader omfattar ersättning för den vinnande partens arbete och tidsspillan. Processlagsberedningen menar dock att ersättning endast kan utgå för arbete

⁸ Ibid. s. 277.

⁹ Se NJA II 1943 s. 1 (på s. 234 f); Se Fitger m.fl.: Rättegångsbalken (20 juni 2017, Zeteo), kommentar till 18 kap. 8 §.

¹⁰ Se NJA II 1973 s. 325 (på s. 337); Se Lindell (2017) s. 651.

och tidsspillan om kostnaderna är direkt påkallade av rättegångens förberedande eller utförande. Således ersätts inte kostnader som uppstått genom övriga mellanhavanden med motparten.¹¹

2.4. Skälighetsbedömning av rättegångskostnader

Utöver att klargöra vilka kostnader som omfattas av begreppet rättegångskostnader påkallar 18 kap. 8 § första stycket RB även att domstolen ska göra en skälighetsprövning av kostnaderna. Ersättning utgår endast för sådana kostnader som har varit påkallade för att tillvarata partens rätt. Enligt Processlagsberedningen är det avgörande om parten har skäl att tro att viss åtgärd är nödvändig vid tidpunkten då åtgärden vidtas. Om parten senare inser att åtgärden var onödig anses kostnaden för åtgärden ändå vara ersättningsgill. Det kan ofta vara svårt bedöma skäligheten i storleken av ett ombuds arvode, särskilt för de övre instanserna vilka inte själva har prövat målet. Trots detta menar Högsta domstolen (härefter HD) att det inte kan krävas att en part i detalj redogör för det utförda arbetet, varken avseende mängden nedlagt tid eller vidtagna åtgärder. HD menar vidare att svårigheten av skälighetsbedömningen kan medföra att domstolen tvingas godta ett ersättningsanspråk trots att det inte har varit möjligt att se över huruvida arbetet varit påkallat.¹² Heuman har tolkat detta som att det finns en presumtion för att yrkad ersättning ska godtas, även om ombudet inte redovisar vilka åtgärder som vidtagits och mängden tid som lagts ned. Presumtionen tar dock enbart sikte på huruvida åtgärderna varit skäligen påkallade för tillvaratagande av partens rätt.¹³

2.5. Undantag till huvudregeln

Från huvudregeln i 18 kap. 1 § RB finns det en mängd undantag. Dels finns det allmänna undantag i 18 kap. 2–6 §§ RB, dels undantag som enbart gäller i vissa typer av mål. Sådana specialundantag finns i en mängd lagar såsom

¹¹ Se NJA II 1943 s. 1 (på s. 234 f); Se Fitger m.fl.: Rättegångsbalken (20 juni 2017, Zeteo), kommentar till 18 kap. 8 §.

¹² Se NJA II 1943 s. 1 (på s. 235); Se NJA 1997 s. 854 (på s. 860); Se Fitger m.fl.: Rättegångsbalken (20 juni 2017, Zeteo), kommentar till 18 kap. 8 §.

¹³ Se Heuman (1997) s. 803.

skadeståndslagen (1972:207), miljöbalken, aktiebolagslagen (2005:551) etc.¹⁴ Då specialundantagen tar sikte på specifika måltyper kommer de inte att diskuteras ytterligare. Fokus kommer istället att ligga på de allmänna undantagen.

2.5.1. Parterna ömsom vinner och förlorar

Trots att huvudregeln i svensk rätt stadgar att förloraren bär såväl sina egna som motpartens rättegångskostnader kan domstolen enligt 18 kap. 4 § RB ålägga den vinnande parten att betala sina egna rättegångskostnader eller jämka ersättningen som motparten ska betala till den vinnande parten. Detta förutsätter dock att den vinnande parten inte får bifall i samtliga av sina yrkanden eller om partens yrkande inte bifalles i sin helhet. HD har slagit fast att ordet yrkanden i lagtexten avser sådana som gäller huvudsaken i målet. Exempelvis innebär det att invändning om att det föreligger rättegångshinder p.g.a. att det finns en skiljeklausul inte är ett sådant yrkande som avses i bestämmelsen och att ogillande av en sådan invändning inte ska beaktas vid fördelning av rättegångskostnaderna.¹⁵

Bestämmelsen tar sikte på två olika situationer. Det första tillämpningsområdet är när kärandens stämning innehåller flera separata yrkanden och domstolen väljer att bifalla ett eller flera, men inte alla. Som exempel nämner Ekelöf m.fl. att käranden har yrkat betalning av två fristående köpekontrakt och att domstolen endast bifaller ett av yrkandena.¹⁶ Det andra tillämpningsområdet är när kärandens yrkande bifalles delvis. Typexemplet är ett skadeståndsyrkande avseende visst belopp som bifalles till ett lägre belopp än vad som yrkats. Även om parterna ömsom vinner och förlorar kan rättegångskostnaderna fördelas i enlighet med huvudregeln i 18 kap. 1 § RB. Det förutsätter dock att den del av käromålet som käranden

¹⁴ Jfr. Fitger m.fl.: Rättegångsbalken (20 juni 2017, Zeteo), inledande kommentar till 18 kap.

¹⁵ Se NJA 2016 s. 87 (på s. 94); Se Fitger m.fl.: Rättegångsbalken (20 juni 2017, Zeteo), kommentar till 18 kap. 4 §.

¹⁶ Se Ekelöf, Bylund och Edelstam (2006) s. 306.

förlorade var ringa i förhållande till den del av käromålet som domstolen har bifallit.¹⁷

2.5.2. Onödig rättegång

Reglerna om fördelning av rättegångskostnader har inte enbart en praktisk funktion. Domstolen kan även använda fördelning av rättegångskostnader som en processuell sanktion.¹⁸ Enligt 18 kap. 3 § första stycket RB kan en domstol ålägga vinnande part att ersätta motparten dennes rättegångskostnader, eller att vardera parten ska bära sina egna rättegångskostnader. Det förutsätter dock att den vinnande parten uppsåtligen eller genom försummelse har föranlett en onödig rättegång. Vid tillämpning av 18 kap. 3 § RB är det irrelevant huruvida det är parten själv som har orsakat felet, eller om det är hänförligt till partens ställföreträdare, ombud eller biträde.¹⁹ Företrädaren kan till och med bli solidariskt betalningsansvarig tillsammans med sin huvudman om det är hen som har agerat försumligt, vilket framgår av 18 kap. 7 § RB.²⁰

Processlagsberedningen exemplifierar tillämpningsområdet av 18 kap. 3 § första stycket RB som att innehavaren av ett skuldebrev vilket är betalbart vid anfordran väcker talan om betalning utan att först ha krävt betalning av gäldenären, och svaranden omedelbart medger kärandens talan. Beredningen påpekar dock att bestämmelsen inte enbart är tillämplig när en part väcker onödig talan. Exempelvis kan bestämmelsen tillämpas i situationer som när en kärande underlåter att innan talan väcks uppge omständighet för motparten som på ett otvetydigt sätt visar att parten har rätt. Beredningen menar då att talan inte hade behövt väckas i domstol om motparten hade känt till denna omständighet.²¹

¹⁷ Ibid. s. 309 f.

¹⁸ Ibid. s. 291.

¹⁹ Se Fitger m.fl.: Rättegångsbalken (20 juni 2017, Zeteo), kommentar till 18 kap. 3 §.

²⁰ Se Lindell (2017) s. 310.

²¹ Se NJA II 1943 s. 1 (på s. 228 f); Se Ekelöf, Bylund och Edelstam (2006) s. 293.

Ett exempel från praxis där domstolen vidtar en sanktion mot part som missköter sig finns i mål NJA 2004 s. 586. I målet hade ett aktiebolag försatts i konkurs av tingsrätten p.g.a. bristande tillgångar. Parten överklagade och inkom i hovrätten med underlag som styrkte att bolaget var solvent vilket resulterade i att hovrätten upphävde tingsrättens beslut om konkurs. HD ansåg dock att bolaget borde ha visat detta redan i första instans och ålade den vinnande parten att själva stå sina rättegångskostnader i hovrätten eftersom de genom försummelse föranlett onödig rättegång i hovrätten.²²

Enligt 18 kap. 3 § andra stycket RB kan domstolen ålägga parterna att stå sina egna rättegångskostnader om förlorande part inte haft kännedom eller borde haft kännedom om en viss omständighet som var avgörande för målets utgång. Enligt Ekelöf m.fl. tar bestämmelsen sikte på situationer där förlorande part felbedömt sakfrågan eftersom hen inte kände till eller borde känt till ett visst rättsfaktum som domstolen grundade sitt domslut på. Processlagsberedningen nämner som exempel att kvittning av rättegångskostnader med stöd av denna bestämmelse kan bli aktuellt om en part i en arvstvist åberopar ett formkravsensligt testamente men ändå förlorar målet eftersom testamentsgivaren vid testamentets upprättande inte var vid sina sinnes full bruk samt att parten inte känt till denna omständighet. Bestämmelsen bör enligt Ekelöf m.fl. tillämpas restriktivt, annars riskerar den att inskränka det strikta kostnadsansvaret som följer av huvudregeln i 18 kap. 1 § RB.²³

2.5.3 Försumlig processföring

Om part uteblir från rättegång, agerar i strid med domstolens föreläggande, eller genom påstående, invändning eller annat vårdslöst eller försumligt handlande vållar kostnader för motparten, kan en domstol enligt 18 kap. 6 § RB ålägga parten att betala denna kostnad oavsett utgång i målet.²⁴ Precis som i 18 kap. 3 § RB krävs det inte att det är parten själv som har orsakat felet

²² Se NJA 2004 s. 586 (s. 589); Se Ekelöf, Bylund och Edelstam (2006) s. 294.

²³ Se Ekelöf, Bylund och Edelstam (2006) s. 283 f; Se NJA II 1943 s. 1 (på s. 229).

²⁴ Se NJA II 1943 s. 1 (på s. 233).

utan detsamma gäller om det är partens ombud som bär ansvaret. Likaså kan företrädaren bli solidariskt betalningsskyldig tillsammans med huvudmannen om det är hen som har agerat försumligt.²⁵

Ett exempel på ett sådant vårdslöst handlande som avses i bestämmelsen finns i mål AD 2005 nr 30 från Arbetsdomstolen (härefter AD). I målet fick en huvudförhandling ställas in p.g.a. att en av parterna beviljat ett av sina vittnen semester under tiden för huvudförhandlingen. Parten hade en gång tidigare begärt att huvudförhandlingen skulle flyttas fram eftersom två personer som skulle höras hade en resa inplanerad, vilket domstolen beviljade. Drygt en vecka innan huvudförhandlingen begärde parten ytterligare en gång att huvudförhandlingen skulle flyttas fram med anledningen att en annan person som skulle höras inte kunde närvara vid förhandlingen eftersom hen hade bokat en semesterresa. AD nekade partens begäran om att skjuta upp huvudförhandlingen ytterligare en gång och meddelade att personen ifråga inte hade laga förfall att utebli från förhandlingen. Trots detta fick förhandlingen ställas in eftersom det konstaterades att personen inte skulle dyka upp till huvudförhandlingen. Med anledning av detta slog AD fast att den försumliga parten skulle ersätta motparten de merkostnader som uppstått hade p.g.a. den inställda huvudförhandlingen, oavsett utgången i målet.²⁶

2.6. Obemedlade parter

I en rättsstat är rätten till en rättvis rättegång grundläggande. Rätten erkänns alla, oavsett socioekonomisk ställning. Det innebär att samtliga rättssubjekt har rätt att inleda och delta i en rättsprocess. Således spelar det ingen roll att subjektet saknar tillgångar och därmed helt saknar möjlighet att ersätta motparten dennes rättegångskostnader vid en eventuell förlust i tvisten (det finns dock specialregler för utländska käreande). Lindskog menar att detta kan orsaka stora problem för motparten då till och med ett försvar mot ett

²⁵ Jfr Lindell (2017) s. 310.

²⁶ Se AD 2005 nr 30 s. 11.

ogrundat anspråk kan medföra stora kostnader för parten.²⁷ HD har bl.a. stadgat att ”*Det finns emellertid i svensk rätt inte något allmänt krav på den som är part i en rättegång skall ha förmåga ersätta motpartens rättegångskostnader*”.²⁸ Lindskog menar dock att det kan uppstå problem för en obemedlad käranden eftersom det i stort sett är omöjligt att driva en process utan ett juridiskt ombud. Vidare menar Lindskog att möjligheten till rättshjälp är urholkad genom undantag och kvalifikationsregler och rättsskydd genom rättsskyddsförsäkringar är begränsat, dessutom är få ombud beredda att ta risken när det finns en stor chans att de inte kommer att få sitt arvode betalt. Det är därför inte ovanligt att ombudet kräver betalning i förskott vilket är tillåtet enligt Advokatsamfundets etiska regler.²⁹

2.6.1. Rättshjälp

Oavsett om den förlorande parten är en fysisk eller juridisk person innebär skyldigheten att betala såväl sina egna som motpartens rättegångskostnader ofta en betydande ekonomisk förlust. Juridiska personer kan dock komma undan lindrigare än privatpersoner eftersom rättegångskostnader kan bokföras som en kostnad i rörelsen. Vid taxering saknar privatpersoner möjligheten att göra detsamma.³⁰ Därför har lagstiftaren inrättat rättsinstitutet rättshjälp i ett försök att minska den ekonomiska skadan ett negativt domslut i ett tvistemål kan medföra för en fysisk person. Rättshjälp fungerar på så vis att staten initialt betalar en fysisk persons rättegångskostnader. Om parten vinner målet skall motparten ersätta staten för den vinnande partens rättegångskostnader. Förlorar parten blir denne oftast skyldig att ersätta motparten för dennes rättegångskostnader, medan staten betalar den förlorande partens rättegångskostnader.³¹

²⁷ Se Lindskog (2008) s. 327 (på s. 327 ff); Jfr Lag (1980:307) om skyldighet för utländska kärande att ställa säkerhet för rättegångskostnader.

²⁸ Se NJA 2000 s. 144 (på s. 147).

²⁹ Se Lindskog (2008) s. 327 (på s. 327 f); Se Advokatsamfundet: *Vägledande regler om god advokatsed*, p. 4.5, s. 27 f.

³⁰ Se Ekelöf, Bylund och Edelstam (2006) s. 332 f.

³¹ *Ibid.* s. 333.

Rättshjälp regleras framför allt i rättshjälpslagen (1996:1619) (härefter RHL). I lagen ställs ett antal krav upp för att den enskilde ska kvalificeras för rättshjälp. I 6 § RHL stadgas att det ska röra sig om en fysisk person vars ekonomiska underlag inte överstiger 260 000 kronor. Med ekonomiskt underlag förstås enligt 38 § RHL den rättshjälpssökandes årsinkomst efter att hänsyn har tagits till eventuell underhållsskyldighet, skuldsättning samt förmögenhetsförhållanden i övrigt. Rättshjälp kan även beviljas ett dödsbo om det finns synnerliga skäl. Ett exempel på synnerliga skäl kan vara att dödsboet behöver få ut ersättning för att täcka begravningskostnader.³² Rättshjälp är dock inte helt gratis för den enskilde. Enligt 23 § RHL ska den som beviljats rättsskydd betala en rättshjälpsavgift som utgör 2–40 % av kostnaderna. Procentsatsen bestäms med hänsyn till det ekonomiska underlaget. Enligt huvudregeln i 15 § RHL utgår rättshjälp för upp till 100 timmars arbete av rättshjälpsbiträdet. Undantagsvis kan en domstol i enlighet med 34 § RHL besluta om att ersättning ska utgå för fler än 100 timmar. Rättshjälp kan emellertid inte beviljas för samtliga typer av mål. I 10 § RHL räknas ett antal typer av ärenden upp där rättshjälp inte får beviljas. Det rör sig om enkla fall som lagstiftaren anser inte ska belasta rättshjälpsresurserna.³³

2.6.2. Rättsskyddsförsäkringar och andra rättsskydd

I sammanhanget bör även nämnas rättsskyddsförsäkringar som normalt ingår i hemförsäkringen. Enligt 9 § RHL är rättshjälp sekundär till rättsskyddsförsäkringar och andra rättsskydd. Det innebär att rättshjälp inte kan beviljas om den rättshjälpssökande har eller borde ha en rättsskyddsförsäkring eller annat rättsskydd. Exempel på annat rättsskydd är ett sådant skydd som arbetstagare kan erhålla genom medlemskap i en facklig organisation.³⁴ Vad som omfattas av försäkringarna varierar mellan de olika försäkringsbolagen och ofta innehåller försäkringsvillkoren en lång rad begränsningar. En väsentlig skillnad mellan rättshjälp och rättsskydd genom en rättsskydds-

³² Se Sverne Arvill, [Rättshjälpslag (1996:1619), kommentaren till 6 §, not 17].

³³ Se Lindell (2017) s. 670.

³⁴ Se Ekelöf, Bylund och Edelstam (2006) s. 334

försäkring är att försäkringen täcker rättegångskostnader hänförliga till såväl den förlorande parten som motparten, medan rättshjälp enbart täcker den rättssökandes rättegångskostnader.³⁵

Det är dock värt att notera att försäkringstagaren själv måste betala en självrisk för att erhålla ersättning från rättsskyddsförsäkringen. Oftast utgör självriskan 20–25 % av ersättningsbeloppet vilket kan innebära en väsentlig kostnad för den förlorande parten. Dessutom har rättsskyddsförsäkringarna i regel ett tak för hur hög ersättning som kan betalas ut. Takbeloppet varierar beroende på försäkringsbolag men ligger oftast runt 250 000 kronor, överskjutande belopp får parten själv betala.³⁶

³⁵ Ibid. s. 338.

³⁶ Se Lindell (2017) s. 668 f; Jfr If Skadeförsäkringar: *Rättsskydd vid vissa tvister och mål*.

3. The American Rule

3.1. Bakgrund

The American Rule etablerades genom avgörandet *Arcambel v. Wiseman* från 1796.³⁷ Den i huvudsak vinnande parten i målet argumenterade för att dennes ombudskostnader borde anses omfattas av skadan som motparten vållat honom och att de därför var ersättningsgilla. Domstolen avslog partens ersättningsyrkande med motiveringen “*We do not think that this charge ought to be allowed. The general practice of the United States is in opposition to it, and even if that practice were not strictly correct in principle, it is entitled to the respect of the Court, till it is changed or modified, by statute.*”³⁸ Uttalandet tyder på att domstolen inte var beredd att skapa ett prejudikat som gav federala domstolar en möjlighet att utan stöd i lag ålägga en part att ersätta den andra partens rättegångskostnader. Domen innebar slutet för *The English Rule*, och genom den skapades den nya huvudregeln: *The American Rule*.³⁹

3.2. Huvudregeln

Innebörden av *The American Rule* kan något förenklat beskrivas som att parterna står sina egna rättegångskostnader oavsett till vilken parts fördel domstolen dömer. Detta ses inte som någonting märkvärdigt i USA och kostnader för juridiskt arbete anses vara en naturlig del av affärsvärlden. Därför förväntar sig företag denna kostnad.⁴⁰ Systemet är unikt för USA då praktiskt taget alla andra rättssystem i världen ålägger förloraren i en tvist att ersätta vinnaren för dess rättegångskostnader på ett eller annat sätt.⁴¹ Kostnader som omfattas av begreppet rättegångskostnader (*litigation expenses*) i det amerikanska federala rättssystemet är ombudskostnader, kostnader för vittnen och andra liknande kostnader.⁴²

³⁷ Se Pelzer (1992) s. 716.

³⁸ Se Bartholomew & Yamen (2017) s. 14 ff; Jfr *Arcambel v. Wiseman*, 3 U.S. 306 (1796).

³⁹ Se *Alyeska Pipeline Svc. Co. v. Wilderness Soc'y* 421 U.S. 240 (1975) s. 249 f; Se Bartholomew & Yamen (2017) s. 16.

⁴⁰ Se Bailes (1994) s. 16.

⁴¹ Se Hoak (1976) s. 717.

⁴² Se Pelzer (1992) s. 716.

3.3. Undantag till huvudregeln

SCOTUS lägger fortfarande stor vikt vid prejudikatet *Arcambel v. Wiseman* och gör ogärna avsteg från huvudregeln som skapades i och med avgörandet.⁴³ Från huvudregeln har det dock etablerats en hel del undantag på såväl federal som statlig nivå. Undantagen kan delas in i två kategorier: lagstiftade undantag och undantag i praxis. Många gånger ger undantagen enbart domstolen möjligheten att ålägga någon annan än parten att betala dennes ombudskostnader (*attorney's fees*).⁴⁴ Domstolar kan dock med stöd av regel 54(d)(1) i Federal Rules of Civil Procedure även ålägga en förlorande part att ersätta andra kostnader än ombudskostnader. Vilka dessa kostnader är framgår dock inte av bestämmelsen.⁴⁵

3.3.1. Lagstiftade undantag

Den ena typen av undantag finns i lagar som kongressen stiftat. De lagstadgade undantagen tar sikte på en specifik situation och auktoriserar domstolarna att göra avsteg från huvudregeln att parterna ska betala sina egna rättegångskostnader. Få av lagarna gör det dock obligatoriskt för domstolen befria en part från dennes rättegångskostnader. En vanlig lösning är att lagen ger domstolarna möjligheten att själva bestämma hur rättegångskostnaderna ska fördelas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.⁴⁶ De lagstadgade undantagen finns i en mängd lagar såsom Fair Labor Standards Act, Perishable Commodities Act och Packers and Stockyards Act.⁴⁷ Då de lagstadgade undantagen tar sikte på en specifik situation eller måltyp kommer de inte att diskuteras ytterligare. Fokus kommer istället att ligga på de allmänna undantagen.

⁴³ Se *Fleischmann Distilling Corp. v. Maier Brewing Co.*, 386 U.S. 714 (1967) s. 717 f.

⁴⁴ Se Peltzer (1975) s. 356.

⁴⁵ Se Pelzer (1992) s. 717.

⁴⁶ Se Peltzer (1975) s. 356; Se Hurst (2012) s. 27 f.

⁴⁷ Jfr Hoak (1976) s. 717 f; Se 29 U.S. Code § 216(b); Se 7 U.S. Code § 210(f); Se 7 U.S. Code § 499g(b).

3.3.2. Undantag i praxis

Den andra typen av undantag hänförs till praxis från SCOTUS. Dessa prejudikat ger uttryck för domstolens makt att använda sig av rättvisa rättsmedel.⁴⁸ I det amerikanska common law-systemet skiljer man på law och equity. Något förenklat kan uppdelningen beskrivas som att law tar sikte på vad som är rätt medan equity tar sikte på vad som är rättvist.⁴⁹ Domstolar kan genom att använda sig av sådana rättvisa rättsmedel göra avsteg från huvudregeln om hur rättegångskostnader ska fördelas. Det krävs dock starka skäl för domstolen ska fatta ett sådant beslut.⁵⁰ Enligt Hurst finns det två stora undantagssituationer då en federal domstol utan att stöd i lag kan göra avsteg från *The American Rule*. Dessa kallas för ”The Common Benefit Doctrine” och ”The Bad Faith Doctrine”.⁵¹

Common Benefit-doktrinen tar sikte på situationer när en individ stämmer i syfte att etablera eller skydda en fond (*common fund*). Käranden har då under vissa förutsättningar rätt att erhålla ersättning för rättegångskostnader ur fonden.⁵² Undantaget tillämpades första gången i målet *Internal Imp. Fund Trustees v. Greenough* från 1881 där en fonddelägare hade lämnat in en stämningsansökan å samtliga delägnars vägnar. Käranden argumenterade då att det var orättvist att hen skulle få stå hela rättegångskostnaderna, trots att samtliga delägare gynnades av stämningen. Domstolen delade denna åsikt och ansåg att käranden hade rätt att få sina ombudskostnader ersatta ur fonden.⁵³ Tillämpningsområdet har växt sedan undantaget etablerades för över 100 år sedan. I målet *Hall v. Cole* ansåg domstolen att undantaget var tillämpligt när en fackmedlem hade fått sin yttrandefrihet kränkt. Domstolen ansåg att samtliga fackmedlemmar hade fått sin yttrandefrihet inskränkt och att dessa därför hade gynnats av domen och käranden hade därför rätt att få sina ombudskostnader ersatta av fackförbundet. Genom domen kan slutsatsen

⁴⁸ Se Peltzer (1976) s. 356; Se Hurst (2012) s. 27.

⁴⁹ Se Bogdan (2013) s. 96, 121.

⁵⁰ Se *Mills v. Electric Auto-Lite Co.*, 396 U.S. 375 (1970) s. 391 f; Se Peltzer (1975) s. 356.

⁵¹ Se Hurst (2012) s. 27.

⁵² Se *Alyeska Pipeline Svc. Co. v. Wilderness Soc'y* 421 U.S. 240 (1975) s. 257.

⁵³ Se *Internal Imp. Fund Trustees v. Greenough*, 105 U.S. 527 (1881) s. 532 f; Se Peltzer (1975) s. 357 f.

dras att undantaget är tillämpligt i situationer när en hel personkrets drar nytta av en enskild persons stämning.⁵⁴

Bad Faith-doktrinen tar sikte på situationer när en part har agerat i ond tro, mot bättre vetande, lättfärdigt eller i syfte att förtrycka motparten ("*acted in bad faith, vexatiously, wantonly, or for oppressive reasons*").⁵⁵ Domstolen kan då ålägga en part att betala motpartens ombudskostnader i syfte att straffa den felande parten, det förutsätter dock att den felande parten även förlorade målet. För att undantaget ska kunna tillämpas krävs det att den felande parten medvetet har åsidosatt en uppenbar skyldighet och att åsidosättandet innebär ett avsteg från en tydligt etablerad förpliktelse. Undantaget har bl.a. tillämpats i mål rörande medborgerliga rättigheter, när en part mot bättre vetande har kränkt motpartens rättigheter, men har ett bredare tillämpningsområde än så.⁵⁶ I rättsfallet *Vaughan v. Atkinson* ålades svaranden att ersätta kändens ombudskostnader eftersom svaranden motarbetat kändens genom att inte undersöka anklagelserna och helt struntat i att varken förneka eller erkänna dem. Kändens var därför tvungen att väcka talan i domstol för att få sin rätt. Domstolen menade att det var uppenbart att kändens hade haft rätt i sina anklagelser och att svaranden måste ha förstått det.⁵⁷ SCOTUS har även utformat ett liknande undantag som innebär att parter som uppsåtligt trotsat domstolsbeslut kan åläggas att betala åtminstone en del av den andra partens ombudskostnader. Precis som i *The Bad Faith Doctrine* gör domstolen ett avsteg från huvudregeln i syfte att straffa den felande parten.⁵⁸

3.4. Skälighetsbedömning av ombudskostnader

Då parterna normalt betalar sina egna rättegångskostnader anses storleken av ett juridiskt ombuds arvode vara någonting som jurist och klient får sköta själva. Det är först när något av undantagen tillämpas som rättegångs-

⁵⁴ Se *Hall v. Cole*, 412 U.S. 1 (1973) s. 14 f; Se Peltzer (1975) s. 358.

⁵⁵ Se *F. D. Rich Co., Inc. v. U. S. for Use of Indus. Lumber Co., Inc.*, 417 U.S. 116 (1974) s. 129 f; Se *Alyeska Pipeline Svc. Co. v. Wilderness Soc'y* 421 U.S. 240 (1975) s. 258 f; Se Bailes (1994) s. 16.

⁵⁶ Se Peltzer (1975) s. 357.

⁵⁷ Se *Vaughan v. Atkinson*, 369 U.S. 527 (1962) s. 530 f; Se Hoak (1976) s. 727.

⁵⁸ Se *Toledo Scale Co. v. Computing Scale Co.*, 261 U.S. 399 (1923) s. 427 f; Se *Alyeska Pipeline Svc. Co. v. Wilderness Soc'y* 421 U.S. 240 (1975) s. 258; Se Hoak (1976) s. 729.

kostnadernas storlek blir en fråga för rätten eftersom domstolen då förpliktigar någon annan än parten att betala kostnaden. Domstolen ska då göra en skälighetsbedömning av partens rättegångskostnader. Då domstolen inte är bunden av avtalet mellan part och ombud kan det belopp som domstolen anser är skäligt vara högre eller lägre än det avtalade beloppet. Det innebär att om något av undantagen tillämpas och domstolen ålägger en part att ersätta den andre partens dennes ombudskostnader kommer således den vinnande parten att få betala sitt ombud det avtalade beloppet oavsett storleken på ersättningen från motparten.⁵⁹

3.5. Obemedlade parter

3.5.1. Legal aid

I USA finns det inte någon egentlig motsvarighet till det vi i Sverige kallar rättshjälp. Istället får parterna förlita sig på hjälp ifrån ideella organisationer, pro bono-arbete samt juridiska fakulteter på de amerikanska universiteten. Hjälpen består inte enbart av juridisk representation i domstol utan kan även bestå av enklare juridiskt arbete såsom rådgivning över telefon. *Legal aid* som praktiken kallas i USA tar framför allt sikte på att hjälpa låginkomsttagare.⁶⁰

Den största finansiären av *legal aid* i USA är Legal Services Corporation (härefter LSC). Organisationen finansieras av kongressen och styrs av en styrelse som utnämns av presidenten och godkänns av senaten. LSC finansierar ungefär en fjärdedel av samtliga *legal aid*-organisationer i landet. För att kunna erhålla hjälp från en LSC-finansierad organisation krävs att hushållet inte har en årlig inkomst som överstiger den amerikanska fattigdomsgränsen med mer än 25 %.⁶¹ Den amerikanska fattigdomsgränsen går vid \$12 060 i ett enpersonshushåll, därefter adderas \$4 180 för varje ytterligare person i hushållet (för staterna Alaska och Hawaii används dock andra belopp).⁶² Enligt statistik från U.S. Census Bureau kvalificerade år

⁵⁹ Se Berger (1977) s. 281 ff.

⁶⁰ Se U.S. Department of Justice: *Civil Legal Aid 101*.

⁶¹ Ibid.

⁶² Se U.S. Department of Health & Human Services: *Poverty Guidelines*.

2011 cirka en femtedel av alla amerikaner för *legal aid*.⁶³ De grupper som inte finansieras av LSC har andra regler och många erbjuder hjälp även för hushåll som har en inkomst högre än inkomstgränsen ovan. En del av dessa grupper tar sikte på att hjälpa en viss del av befolkningen såsom hemlösa, veteraner, barn etc.

3.5.2. Contingency fees

Då parterna måste stå sina egna rättegångskostnader enligt *The American Rule* ingår ofta mindre bemedlade parter ett s.k. ”contingent fee agreement” med sina ombud. Avtalet innebär att ombudet representerar klienten i utbyte mot en procentandel av klientens eventuella ersättning från motparten. Eftersom procentandelen bestäms genom ett avtal mellan klient och ombud varierar den från mål till mål. Normalt avtalas att arvodet ska utgöra 20–50 % av ersättningen klienten erhåller från motparten. Förlorar parten målet och således inte erhåller någon ersättning från motparten får ombudet inte något arvode.⁶⁴

⁶³ Se US Department of Justice: *Civil Legal Aid 101*.

⁶⁴ Se Smith (1986) s. 93 f.

4. Analys

4.1. Allmän komparativ del

Trots att det svenska och amerikanska rättssystemet är så fundamentalt olika finns det en hel del likheter i sättet rättegångskostnader fördelas. Då huvudreglerna om hur rättegångskostnader ska fördelas i de olika rättssystemen är raka motsatser är det mera intressant att fokusera på dessa likheter än på skillnaderna.

Inledningsvis kan nämnas att lagstiftare i såväl det svenska som i det amerikanska rättssystemet har ansett att vissa rättsområden ska vara undantagna huvudregeln. Som exempel kan nämnas att lagstiftaren i Sverige har ansett det vore oskäligt att tillämpa huvudregeln i vissa aktiebolagsrättsliga tvister rörande majoritetsägares rätt till inlösen av minoritetsaktier. På samma sätt har den amerikanska kongressen i ett antal lagar valt att frångå huvudregeln om att parterna ska bära sina egna kostnader. Exempelvis kan en arbetsgivare åläggas att ersätta en arbetstagare för dennes ombudskostnader i en arbetsrättslig tvist som regleras i Fair Labor Standards Act. I båda dessa fall verkar lagstiftaren ha ansett att det vore oskäligt att tillämpa huvudregeln i respektive rättssystem eftersom den ena parten är avsevärt starkare än den andra (majoritetsägare mot minoritetsägare och arbetstagare mot arbetsgivare).

En annan tydlig likhet är att det i båda rättssystemen finns normer som syftar till att en part inte ska kunna vålla motparten ekonomisk skada genom att medvetet fördyra processen. I det svenska rättssystemet regleras detta i 18 kap. 3 och 6 §§ RB och i det amerikanska rättssystemet i praxis genom Bad Faith-doktrinen. I de båda rättssystemen är normerna av en bestraffande natur och syftar till att genom ekonomiska sanktioner styra parternas beteende innan och under processen. Ett annat syfte med normerna torde vara att avskräcka enskilda från att väcka talan i onödan och istället själva försöka lösa tvisten innan de vänder sig till rättsväsendet. På så vis minskas slöseriet av domstolsväsendets tid och resurser.

Även om *The English Rule* och *The American Rule* är raka motsatser till varandra så har reglerna samma syfte: att på ett så rättvist sätt som möjligt fördela rättegångskostnaderna mellan parterna. I det svenska rättssystemet anses det rättvist att den förlorande parten ska betala rättegångskostnader eftersom den vinnande parten de facto haft rätt. I det amerikanska rättssystemet anses det istället rättvist att parterna betalar sina egna rättegångskostnader. När man beaktar det amerikanska samhället i övrigt så är det inte särskilt märkvärdigt, trots att USA i praktiken är ensamma att tillämpa *The American Rule*.

4.2. För- och nackdelar med de olika fördelningssätten

Sättet vi fördelar rättegångskostnader på i Sverige har många tydliga fördelar. Den tydligaste torde vara att den som vinner målet inte behöver betala några rättegångskostnader. Effekten blir då densamma som om motparten hade agerat rätt från första början och att någon domstolsprocess inte hade behövt ske. Andra sidan av myntet är dock att när en part väl förlorar en tvist så kan den ekonomiska belastningen bli omfattande. I en tvist där rättsläget är oklart, eller parten av någon annan anledning är osäker på sin rätt, så kan den inte hålla nere kostnaderna på samma sätt eftersom den riskerar att också få betala motpartens rättegångskostnader. Det skulle kunna medföra att en part underlåter att väcka talan i domstol på grund av rädslan att försättas i en väsentligt sämre ekonomisk situation om domstolen inte bifaller käromålet. Det svenska systemet är således mer oförutsägbart i jämförelse med det amerikanska. Det amerikanska sättet att fördela rättegångskostnader leder till att parterna i större utsträckning själva kan bestämma hur mycket pengar de vill lägga på processen. Vill en part hålla nere sina kostnader kan den göra det genom att t.ex. använda sig av ett billigare ombud än motparten.

En nackdel med hur rättegångskostnader fördelas i det amerikanska rättssystemet är att det är möjligt att använda domstolsprocesser som påtryckningsmedel. En ekonomiskt starkare part kan dra ut på processen till dess att motparten inte längre har råd att fortsätta driva processen. På så vis

kan den starkare parten tvinga den svagare att förlikas till ett lägre belopp än vad denne yrkat. Detta är inte möjligt i samma i utsträckning i Sverige då 18 kap. 6 § RB tar sikte på sådan försumlig processföring. Dessutom kommer den ekonomiskt svagare parten, i enlighet med *The English Rule*, inte att behöva betala sina egna rättegångskostnader om den har rätt i tvisten.

I en situation kan det ena systemet vara mer fördelaktigt och i en annan kan det andra systemet vara mer fördelaktigt. De går därför inte att säga att det ena systemet är överlägset det andra. Som exempel kan nämnas att *The English Rule* är mer fördelaktigt för en part som vet att den har rätten på sin sida, t.ex. när motparten vägrar fullgöra en avtalsförpliktelse. Domstolen kommer då med största sannolikhet att ålägga motparten att fullgöra avtalsförpliktelsen och att betala kärandens rättegångskostnader. *The American Rule* är å andra sidan mer fördelaktig när rättsläget är oklart eller när det inte är helt säkert att parten har rätten på sin sida. Även om parten förlorar tvisten kan domstolen som huvudregel inte ålägga parten att betala mer än sina egna rättegångskostnader förutsatt att hen inte agerar försumligt i processen.

4.3. Socioekonomiskt perspektiv

I det svenska rättssystemet är den statliga rättshjälpen sekundär i förhållande till rättsskyddsförsäkringar och andra rättsskydd. Det innebär att ersättning för ombudskostnader i första hand kommer från försäkringsbolag eller andra organisationer som erbjuder hjälp med ombudskostnader. Om angelägenheten omfattas av ett försäkringsbolags rättsskydd betalar en förlorande part oftast 20–25 procent av de totala rättegångskostnaderna i självrisk. Är rättegångskostnaderna högre än rättsskyddsförsäkringens tak får parten även betala överskjutande belopp. Det kan utgöra en betydande ekonomisk skada för en låginkomsttagare. Omfattas skadan inte av en rättsskyddsförsäkring eller annat rättsskydd kan rättshjälp bli aktuellt om kriterierna som ställs upp i lagen är uppfyllda. En part som beviljats rättshjälp och sedan förlorar målet ska då betala hela motpartens rättegångskostnader samt en rättshjälpsavgift

på 2–40 % av sina egna rättegångskostnader beroende sitt ekonomiska underlag.

Då huvudregeln i det amerikanska rättssystemet är att parterna ska betala sina egna rättegångskostnader försöker låginkomsttagare ofta hålla nere sina kostnader genom att använda sig av *legal aid* i den mån det är möjligt. *Legal aid* kan se ut på en mängd olika sätt. Allt från att en advokat tar sig an en process pro bono till rådgivning via telefon. Ett annat alternativ för låginkomsttagare är att ingå s.k. contingency-avtal med sitt ombud. Avtalet innebär att ombudets arvode består av en procentandel av den ersättning som motparten eventuellt kommer att betala parten. Om parten förlorar målet får ombudet inget arvode.

Med beaktande av ovanstående går det inte att säga att den ena fördelningsmetoden är mer fördelaktig än det andra ur socioekonomiskt perspektiv. Det svenska rättssystemet torde vara mer förmånligt för en part som vet att hen har rätten på sin sida eftersom parten i praktiken inte har något att förlora på att tvista. Detta torde dock vara ovanligt. Förlorar parten tvisten kan kostnaderna bli omfattande eftersom det svenska rättsskyddet i form av rättshjälp, rättsskyddsförsäkring och andra rättsskydd är urholkat genom undantag, inkomsttak, ersättningstak samt självrisker och rättshjälpsavgifter. Förutsatt att det rör sig om en tvist som uppfyller kraven för såväl en rättsskyddsförsäkring som rättshjälp betalar den förlorande parten i bästa fall enbart självrisken på rättsskyddsförsäkringen, förutsatt att den totala rättegångskostnaden inte överstiger ersättningstaket. I värsta fall kan parten åläggas att betala hela motpartens rättegångskostnader samt 40 % av sina egna kostnader i rättshjälpsavgift. Rör det sig om en tvist som inte omfattas av varken rättshjälp, rättsskyddsförsäkring eller annat rättsskydd får parten betala den totala rättegångskostnaden själv.

Det amerikanska systemet är mer förutsägbart. Förutsatt att inget undantag är uppfyllt kommer parten enbart att betala kostnaden den själv har ådragit sig. Eftersom parten redan från början vet att den kommer vara tvungen att betala

denna kostnad torde en låginkomsttagare därför försöka hålla den så pass låg som möjligt, bl.a. genom att använda sig av all *legal aid* som är tillgänglig för parten. Det väsentliga problemet med *The American Rule* är att parten, i tvistemål av ekonomisk natur, aldrig blir fullt ersatt eftersom parten som huvudregel alltid betalar sina egna rättegångskostnader, även om domstolen bifaller käromålet. Samma sak gäller när parten har ingått ett contingency-avtal med sitt ombud. Även om domstolen bifaller partens yrkande om ersättning kommer ombudet ändå att erhålla en procentandel.

Sammanfattningsvis kan sägas att såväl det svenska som det amerikanska rättssystemets fördelningsmetoder av rättegångskostnader är långt ifrån felfria. Det finns även problem i hur de olika systemen hjälper mindre bemedlade parter som tvistar i domstolar. Trots detta fungerar de båda systemen i regel väl, även om det händer att mindre bemedlade parter faller mellan stolarna och därför försätts i en väsentligt sämre position ekonomiskt. Det går därför inte att säga att det svenska eller det amerikanska rättssystemet är mer fördelaktigt än det andra ur ett socioekonomiskt perspektiv på området rättegångskostnader då systemen är så pass fundamentalt olika varandra och därför excellerar i olika situationer.

Käll- och litteraturförteckning

Källförteckning

Elektroniska källor

If Skadeförsäkringar: *Rättsskydd vid vissa tvister och mål*
<<https://www.if.se/privat/kundservice/guider/svara-ord-och-begrepp/rattsskydd>>, besökt 2017-12-07.

U.S. Department of Justice: *Civil Legal Aid 101*
<<https://www.justice.gov/atj/civil-legal-aid-101>>, besökt 2017-11-27.

U.S. Department of Health & Human Services: *Poverty Guidelines*
<<https://aspe.hhs.gov/poverty-guidelines>>, besökt 2017-11-27.

Advokatsamfundet: *Vägledande regler om god advokatsed*, juni 2016,
<https://www.advokatsamfundet.se/globalassets/advokatsamfundet_sv/advokatetik/vagledande-regler-2016-med-kommentarer-juni-2016.pdf>, besökt 2017-12-14.

Nytt juridiskt arkiv Avdelning II

NJA II 1943 s. 1 – Den nya rättegångsbalken
NJA II 1973 s. 325 – Ändringar i rättegångsbalken m.m.

Litteraturförteckning

Bailes, Michael S. (1994), *Attorney fee shifting: The american rule vs. The english rule. Ohio Lawyer* 8(6), s. 16–39.

Bartholomew, Aaron och Yamen, Sharon (2017), *The American Rule: The Genesis and Policy of the Enduring Legacy on Attorney Fee Awards. Utah Bar Journal* 30(5), s. 14–18

Berger, Samuel R. (1977), *Court awarded attorneys' fees: What is reasonable. University of Pennsylvania Law Review* 126(2), s. 281–328.

Bogdan, Michael (2013), *Concise introduction to comparative law*, Europa Law Publishing, Groningen.

Ekelöf, Per Olof, Bylund, Torleif & Edelstam, Henrik (2006), *Rättegång. H. 3, 7.*, [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm.

Heuman, Lars (1997), *Skäligt ombudsarvode i tvistemål där klienten inte beviljats rättshjälp. Juridisk Tidskrift* 1997/1998 Nr 3, s. 796–808.

Hoak, Jon S. (1976), *Attorney fees: Exceptions to the american rule. Drake Law Review* 25(3), s. 717–738.

Hurst, Peter T. (2012), *Thoughts on the American Rule and Contingency Fees*. *European Business Law Review* (1), s. 25–37.

Häthén, Christian (2014), *Stat och straff: rättshistoriska perspektiv*, 2., [uppdaterade] uppl., Studentlitteratur, Lund.

Kleineman, Jan (2013), *Rättsdogmatisk metod*, i: Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära* 1 uppl., Studentlitteratur, Lund, s. 21–45.

Lindell, Bengt (2017), *Civilprocessen: rättegång samt skiljeförfarande och medling*, 4 uppl., Iustus förlag, Uppsala.

Lindskog, Stefan (2008), *Fattig mans rätt till rättegång: Några synpunkter med anledning av NJA 2006 s. 420*, i: Kleineman, Jan, Westberg, Peter & Carlsson, Stephan (red.), *Festskrift till Lars Heuman, Jure*, Stockholm, s. 327–343.

Peltzer, Wesley W. (1975), *Attorney fees: The american rule*. *Journal of Contemporary Law* 1(2), s. 355–365.

Pelzer, Gay D. (1992). *Civil procedure*. *Journal of Corporation Law* 17(3), s. 715–738.

Smith, William R. Jr. (1986), *Contingency fees: A US view*. *International Legal Practitioner* 11(4), s. 93–95.

Wildte, Sigurd (1931), *Om kostnader i civil rättegång och deras gäldande*, Förlags A.B. Västra Sverige, Göteborg.

Lagkommentarer

Ebba Sverne Arvill: [Rättshjälpslag (1996:1619), kommentaren till 6 §, not 17], i Karnov, internet 2017-12-13.

Fitger, Sörbom, Eriksson, Hall, Palmkvist och Renfors: *Rättegångsbalken med kommentar*, (20 juni 2017, Zeteo), besökt 2017-11-07.

Rättsfallsförteckning

Sverige

Högsta domstolen

NJA 1997 s. 854

NJA 2000 s. 144

NJA 2004 s. 586

NJA 2016 s. 87

Arbetsdomstolen

AD 2005 nr 30

USA

Supreme Court of The United States

Arcambel v. Wiseman, 3 U.S. 306 (1796)

Internal Imp. Fund Trustees v. Greenough, 105 U.S. 527 (1881)

Toledo Scale Co. v. Computing Scale Co., 261 U.S. 399 (1923)

Vaughan v. Atkinson, 369 U.S. 527 (1962)

Fleischmann Distilling Corp. v. Maier Brewing Co., 386 U.S. 714 (1967)

Mills v. Electric Auto-Lite Co., 396 U.S. 375 (1970)

Hall v. Cole, 412 U.S. 1 (1973)

F. D. Rich Co., Inc. v. U. S. for Use of Indus. Lumber Co., Inc., 417 U.S. 116 (1974)

Alyeska Pipeline Svc. Co. v. Wilderness Soc'y 421 U.S. 240 (1975)